

РЕГІОНАЛЬНІ ЗМІ У МЕДІАЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Ірина Луцюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: ira.venger@gmail.com*

У статті досліджено становлення у науковій площині термінів “регіон” та “регіональний”. Проаналізовано процес децентралізації медій. Визначено поняття регіональні ЗМІ і запропоновано поділ видань за територіальною ознакою.

Ключові слова: регіон, регіональний, регіональні ЗМІ, історична фонетика, локальний.

З-посеред слів, які останнім часом, не втрачаючи свого первинного побутового значення, переходять у площину наукової публіцистики та у сферу наук – географії, економіки, фольклористики та інших, набуваючи ознак термінів та активізуючи свою функціональну силу, помітне місце зайняло слово-термін *регіон* і споріднені з ним – *регіоналізм, регіонал, регіоналістика, регіональний* тощо. Про суспільно-політичну значущість поняття, названого цими термінами, свідчить функціонування в ряді країн багатьох наукових інституцій, пов’язаних з дослідженням регіональних особливостей (*Інститут регіональних досліджень НАН України, Інститут регіонального розвитку, Інститут розвитку регіональної преси*).

Перехід ЗМІ в ринкові умови та технічне розширення каналів комунікації сприяє збільшенню кількості регіональних видань. Децентралізація преси активізується, як і більшість суспільно важливих процесів, із здобуттям незалежності України. На початку 90-х років кількість регіональних і місцевих видань суттєво збільшується. Якщо в 1991–1993 роках частка центральних видань зросла з 22,6% до 28,8%, то регіональних і місцевих – з 35,8% до 69,2% [2]. Розвиток ЗМІ на місцях простежується і на прикладі телебачення. Зокрема, у регіонах з 1991 до 1994 років активно виникають недержавні телекомпанії. Завершується структуризація місцевого недержавного інформаційного ринку у 1998–2009 роках, коли глядачі вже знають власників місцевих телеканалів і орієнтуються, якого саме спрямування інформацію можуть одержати [11].

Зважаючи на такі відцентрові тенденції у розвитку ЗМІ України, зростає вплив місцевої журналістики. Отож, **мета статті** – дослідити процес регіоналізації медіа, визначити принципи поділу ЗМІ за територіальною ознакою, подати історіографію досліджень з цієї проблеми. Також робимо спробу окреслити сутність поняття регіональні ЗМІ.

Розмірковуючи над доцільністю підтримувати як регіональну так звану місцеву пресу, журналістикознавець Ю. Г. Полежаєв підкреслює, що саме вона є тим механізмом, який “*дасть змогу актуалізувати національну самосвідомість і стане потужним по-*

итовхом до розвитку регіону як території зі своїми традиціями, духовними коренями, соціальними, суспільними законами, створить потужний політичний та економічний потенціал” [9]. Однак варто додати: місцева преса може як “актуалізувати національну свідомість”, так і сприяти появі антинаціональних настроїв. Інформаційна політика регіональних видань може працювати як на зближення, так і на відокремлення окремих частин краю. Прикладів таких відцентрових тенденцій маємо чимало. Гвоздев В. М., досліджуючи інформаційний ринок Луганщини, пише, що багато місцевих електронних і періодичних ЗМІ “засмічують” інформаційний простір краю “безнаціональною масовою культурою – цинічною, брехливою, агресивною, насильницькою...” [5]. Свої висновки про активну русифіковану експансію медій на Сході України автор підтверджує прикладом роботи однієї з місцевих FM-станцій Луганська, де на початку кожної години, замість власних, передають новини московського радіо “Маяк”. Якщо в радянський період у Луганській області виходило кілька газет українською мовою, то сьогодні жодне з регіональних видань не друкують державною мовою. Причина цього не у відсутності попиту, а, на думку В. М. Гвоздева, у незнанні української мови самих працівників ЗМІ [5]. Ще до анексії Криму Росією, дослідниця С. Алєдінова писала, що у регіональних ЗМІ домінують “ідеї кримоцентризму, що спираються на російську мову та російську культуру” [1]. Зміст передач і публікацій визначають власники і місцева влада, постійно спрямовуючи аудиторію та читачів на розв’язання міжнаціональних конфліктів у Криму. Відносну свободу висловлювань мають журналісти тих видань, які зареєстровані у столиці. Зокрема, у газеті національної общини “Голос Крима”, яка зареєстрована у Києві, у матеріалах порушують важливі для національної спільноти питання, як-от: “реабілітація депортованих, відродження кримськотатарської культури та освіти національною мовою” [1].

Процеси регіоналізації активно досліджують у багатьох країнах. Сам термін *регіон* у сучасному значенні запропонував американський економіст Уолтер Айзард (Ізард) у 1954 році. Під його керівництвом група економістів, соціологів і географів заснувала Асоціацію районної науки. Для У. Айзарда (Ізарда) *регіональний* – це синонім до територіального, а *регіональна наука*, на його думку, охоплює ширшу сферу дослідження, ніж економіка, географія чи соціологія [6]. Серед європейських науковців особливу увагу регіональності сьогодні приділяють польські дослідники. Зокрема, після реформи місцевого самоврядування у сфері наукових зацікавлень польських медіазнавців все частіше виникають проблеми, пов’язані з регіональними ЗМІ, відчутною стає вимога з’ясувати їхню роль у становленні місцевої ідентичності. Серед науковців, які досліджували місцеву пресу: Гузовські Р. (Guzowski R.), Южко М. (Józko M.), Садовські А. (Sadowski A.), Скоровські Г. (Skorowski H.), Дзюжинські К. (Dziurzynski K.). Грунтовні праці з регіоналістики є і у російських дослідників: Дергачева В. А., Вардомського Л. Б., Плешакова М. В., Дробишев Д. С. та ін.

В Україні перші спроби регіональних досліджень були зроблені усередині 1990-х. Серед дослідників переважали представники економічних і географічних наук [10]. У Паламарчука М. М. поняття регіон фігурує як категорія географії, Я. В. Верменич розглядає цей термін в історико-культурологічному аспекті. Уточнити поняття регіон у своїх працях роблять спробу Т. В. Уманець та О. О. Шевцова.

Для нашого дослідження найприйнятнішим є визначення *регіону*, яке дала Верменич Я. В.: *це поліфункціональне поняття, що може трактуватися і як адміністративно-територіальна одиниця, і як окрема спільнота з культурними, економічними, мовними, релігійними та політичними особливостями* [4].

Щодо української теорії журналістики, то тут все ще бракує ґрунтовних самостійних досліджень з проблематики регіональних ЗМІ. Зазвичай наукові розвідки із соціальних комунікацій лише частково описують процеси регіоналізації, де саме інформаційне поле окремого регіону є радше площиною для вивчення певних тенденцій розвитку медій. Питання регіональної преси у своїх працях порушували такі українські дослідники як: Бебик В. М., Сидоренко О. І., Недопитанський М. І., Левченко А. М., Фінклер Ю. Є., Паславський І. В., Головчук О. В., Белінська І. В., Субота Є. В., Полежаєв Ю. Г. та ін.

ЗМІ, які працюють у межах певної географічної території, мають свої культурні, мовні, релігійні, політичні, економічні особливості. Вплив місця народження і життя на мову і поведінку людини українські науковці тільки починають досліджувати. Натомість у польській науці уже сформувався окремий розділ фонетики – *історична фонетика* (*fonetyka historyczna*), що передбачає дослідження змін в артикуляції людей, які володіють певною мовою [14, с. 52].

Про різні рівні комунікаційного процесу говорить німецький дослідник Деніс Мак-Квейл. Він визначає їх шість: загальносуспільний, інституційний, міжгруповий, внутрішньогруповий, міжособистісний та внутрішньособистісний. Для місцевої общини характерний міжгруповий. Він *“дублює загальносуспільну мережу на рівні регіону чи міста і може мати паралельну медійну структуру”* [7, с. 20]. Міжгруповий рівень комунікації характерний і для місцевої журналістики, яка, на думку німецьких медіазнавців, *“надає теми для суспільної комунікації в певному географічному регіоні”* [3, с. 310]. Варто відзначити, що перші ознаки місцевої преси у Німеччині з’явилися у 1700 році, коли на сторінках газети “Лейпцігер Цайтунг” уперше опублікували повідомлення з життя міста. Місцева журналістика тривалий час позиціонувала себе лише газетами. Комерційні місцеві телеканали зайняли свою нішу в інформаційному полі Німеччині з 1984 року.

Натомість в англійській мові на позначення місцевої преси вживають два терміни: *регіональний і локальний*. “Регіональний” зазвичай поєднують тільки зі словом “преса” – *regional press* [12, с. 302], а означення “локальний” бачимо як із словом “преса”, так із словами “радіо” чи “телебачення”: *local press, local radio, local television* [12, с. 205].

Поділ преси за територіальною ознакою дають також польські медіазнавці. До 1998 року в Польщі загальноприйнятою була така структура преси:

- 1) міжнародна (*ponadogólnokrajowa*);
- 2) загальнонаціональна (*ogólnokrajowa*);
- 3) регіональна (*regionalna*);
- 4) локальна (*lokalna*);
- 5) сублокальна (*sublokalna*) [13, с. 193].

Регіональною тоді вважали пресу, діапазон якої був менший, ніж загальнонаціональний, але більший, ніж воєводський. Преса, яка поширювалася в межах одного воєводства, – *локальна*. Відповідно, сублокальною називали пресу, що охоплювала меншу

територію, ніж одне воєводство. Такий поділ втратив свою актуальність після січня 1999 року, коли набув чинності новий адміністративний устрій Польщі. *Регіональною* почали називати пресу, яка поширюється на територію не меншу, ніж одне воєводство. Тоді як *локальними* вважають видання, які обіймають менше, ніж одне воєводство, але щонайменше один повіт. Із *сублокальних* медій утворились окремі групи: міські (*miejsko, gminne*) чи в межах одного житлового масиву або парафіяльного приходу (*osiedlowe lub parafialne*) [13, с. 193].

Подібний поділ пропонують і українські науковці. Взявши за основу тематичну масштабність та рівень охоплення аудиторії, М. І. Недопитанський поділив періодику на *загальнонаціональну і регіональну*. Місцеві видання, на думку дослідника, *“мають бути приземленими, тобто не цуратися суто побутових тем: ціни на місцевому базарі, рейтинг побутово-розважальних закладів тощо”* [8]. Проаналізувавши досвід інших країн, типологію М. І. Недопитанського можна дещо розширити і розділити українські ЗМІ на:

- 1) міжнародні;
- 2) загальнонаціональні;
- 3) регіональні (покривають повністю одну і більше областей);
- 4) локальні – у межах одного населеного пункту (місто, село, район);
- 5) сублокальні – менше, ніж один населений пункт або окрема організація (окремий район у населеному пункті).

Отже, українським медіадослідникам, вивчаючи процеси регіоналізації ЗМІ, потрібно ще напрацьовувати категоріальний апарат дослідження, звертаючи увагу на географічні, культурні, мовні, релігійні, політичні та економічні особливості регіонів.

Список використаної літератури

1. Алєдінова С. Місцеві друковані ЗМІ (на прикладі Криму) [Електронний ресурс] / С. Алєдінова // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – [Цит. 2014, 10 вересня]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article &article=1868>
2. Бебик В. М. Засоби масової інформації посткомуністичної України / В. М. Бебик, О. І. Сидоренко // Міжрегіональна академія управління персоналом, Дослідницький центр історії української преси. – К. : [б. в.], 1996. – 124 с.
3. Вайшенберг З. Журналістика та медіа : довідник / З. Вайшенберг, Г. Й. Кляйнштойбер, Б. Пьорксен // пер. з нім. П. Демешко, К. Макєєв. – К. : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2011. – 529 с.
4. Верменич Я. В. Територіальна організація в Україні як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри / Я. В. Верменич. – К. : Інститут історії України НАН України, 2008. – С. 97–127.
5. Гвоздєв В. М. Свобода слова і регіональна преса (на прикладі розвитку сучасного інформаційного ринку Луганщини) / В. М. Гвоздєв // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка. [Цит. 2014, 20 вересня]. – Режим доступу: – <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2085>
6. Изард У. Методи регіонального аналізу. Введення в науку о регіонах / У. Изард. – М., 1966.
7. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Д. Мак-Квейл // пер. з англ. О. Возьна, Г. Сташків. – Л. : Літопис, 2010. – 538 с.

8. Недопитанський М. І. Сучасна українська періодика: типологічний аспект [Електронний ресурс] / М. І. Недопитанський // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – [Цит. 2014, 30 серпня]. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1553>
9. Полежаєв Ю. Г. Особливості місцевої тревел-журналістики в контексті розвитку внутрішнього [Електронний ресурс] / Ю. Г. Полежаєв // Держава та регіони. Соціальні комунікації. – 2013. – № 2. – С. 102 – 105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drsk_2013_2_22.pdf
10. Студенніков І. Регіоналістика і регіонознавство: проблеми методології та категоріального апарату / І. Студенніков // Регіональна історія України : збірник наукових статей. – 2007. – Вип. 1. – С. 67 – 78.
11. Субота Є. В. Становлення та розвиток недержавного телебачення Харківщини в умовах незалежності України: соціокультурні аспекти / Є. В. Субота // Автореферат дисертації. – Х., 2010. – С. 12.
12. Abercrombie N. Dictionary of Media studies / N. Abercrombie, B. Longhurst. – London, 2007.
13. Dziurzyński K. Prasa lokalna jako element kultury społeczeństwa obywatelskiego po 1989 roku w Polsce / K. Dziurzyński, A. Sawicki // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 3. – С. 191 – 199. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnf_2010_3_19.pdf
14. Malczewski J. Szkolny słownik nauki o języku / J. Malczewski // Polska Oficyna Wydawnicza “BGW”. – Warszawa, 1993. – 272 s.

Стаття надійшла до редколегії 12. 09. 14

Прийнята до друку 05. 10. 14

LOCAL PRESS IN MEDIA DISCOURSE: DEFINITION AND HISTORIOGRAPHY

Iryna Lutsiuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chyprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: ira.venger@gmail.com*

In the article has been explored the formation in scientific plane such terms as region, regional, regionalism and regionalistic. It was shown the historiography of researches of regionalization processes. It was examined how the centrifugal tendencies in the evolution of Ukrainian media influence over the condition of local journalism. It was determined the role of regional media in the appearance of anti-national sentiments in society. It was placed the problem more active research in the historical phonetics area, which would give a better understanding of the impact of the birthplace of human on its language and behavior. Analysis of the different levels of the communication process made it possible to define the concept of regional media and propose a division of editions by territorial sign.

Key words: region, regional, regional media, historical phonetics, local.